

Снешка ЛАКАЛИСКА

ИКОНИ ОД ЗОГРАФОТ НИКОЛА МИХАЈЛОВ НА ИКОНОСТАСОТ ВО ЦРКВАТА ПРОРОК СВ. ИЛИЈА С.МИТРАШИНЦИ, БЕРОВСКО

Клучни зборови: Црквата „Пророк Св.Илија”, во селото Митрашинци, Беровско, XIX век, зограф Никола Михајлов од Крушево, зограф Гаврил Атанасов - Зографски, зограф Антон од Мелник

Апстракт: Црквата „Пророк Св.Илија”, во селото Митрашинци, Беровско, потекнува од средината на XIX век, за што сведочат првите икони на иконостасот сликани од непознат иконописец во 1852 година и мошне плодниот и познат зограф Никола Михајлов од Крушево, еден од врвните зографи од преродбенскиот период кој творел во кочанско- виничкиот регион цела една декада од 1849-1860 година. Иконостасот го дополнил со своите дела еден засега неидентификуван зограф, XIX век и локалниот зограф Гаврил Атанасов - Зографски од Берово, претставник на неокласицистичките струи во иконописот од крајот на XIX и првата половина на XX век. Селската црква во с. Митрашинци е најголема по димензии и единствена црква во Малешевјата, живописана по целата своја внатрешност. Фрескоживописот во 1894 година го извел малку познатиот и со незначителен талент зограф Антон од Мелник.

На самата порта на Малешевјата, на околу 17 км северозападно пред гратчето Берово, на една питома височина на десната страна од реката Брегалница, се наоѓа селото Митрашинци¹. Сè

¹ Ј. Павловиќ, *Малешево и малешевци*, Београд 1929, 32-33.; Историјата на ова село започнува кај месноста „Митрашински чифлик” на левата страна на реката Брегалница, движејќи се кон с. Будинарци. Според пишуваните историски податоци селото со грошеви го откупил Каргали-ација од Струмица пред околу повеќе од 300 години. Тогаш христијанското население било протерано од своите родни огништа. Според едно предание баба Митра прва се населила од спротивната страна на реката, а по неа и останатите жители. Едно друго предание пак вели дека прв се населил овчарот Митре. Новоформираната населба во чест на првиот жител го добило името Митрашинци, единствено село во Малешевјата во кое немало ниту еден муслимански жител.

Сл.1. Црква пророк Св.Илија, с.Митрашинци, Беровско, поглед од југоисток

до средината на XIX век, селото немало црква. За изградба на црква била потребна дозвола од султанот т.н. ферман, освен тоа, дозволи се издавани само за возобновување на стари цркви или, доколку на бараното место има материјални докази дека некогаш таму постоел некој сакрален објект. За таа цел селаните се послужиле со итрина, објавувајќи дека среде селото (на собориштето), во земјата нашле камен крст. Наскоро ја добиле потребната дозвола и таму ја подигнале црквата. Во изградбата на црквата учествувало целокупното население, главен мајстор бил Глигор Симоновски. Црквата ја посветиле на старозаветниот Пророк Свети Илија (сл.1)². Богослужбата во оваа

² Ј. Павловиќ, *Малешево и малешевци* . . . 209. Ден пред празникот Св.Илија во Малешевскиот регион се коле вол/ телец, што се приложува на црквата т.н. курбан. Потоа свештеникот чита молитва и се готви храна во повеќе котли за целокупното население кое тој ден присуствува на празникот кај црквата, да касне за здравје. Мажите седат на една страна, а жените и децата на друга страна. Овој обичај се задржал и се практикува и ден денес на народниот собор на 2 август-

црква се одвивала исклучиво на црковно - словенски јазик. На југозападната страна од црквата во XX век е изградена висока камбанарија, бело фасадирана.

Од северозападната страна е изградена градба на кат со повеќе простории, која била користена како селско училиште. Училиштето е изградено во 1886 година³ посветено на сесловенските просветители „Св. Кирил и Методиј“. Училишната зграда е добро сочувана и како таква била користена сè до 50-те години на XX век кога е изградена нова наменска училишна зграда. Од ова училиште произлегле многу свештени лица, црквени певци во минатото, а како традиција и денес многу машки деца од селото се определуваат за веронаука и се школуваат во средното Богословското училиште и на Факултетот за Богословија во Скопје⁴.

Црквата во основата е трикорабна базилика со полукружна апсида на источната страна и отворен трем со столбови на западната и на северната страна. Таа е добро осветлена со шест на северната, четири прозорци на јужната страна и три кружни на источната страна над полукружната апсида. Во црквата има два влеза. Бидејќи е вкопана под нивото на дворот, се влегува по две скали надолу од западната и од северната страна. Тремот во форма на буквата „Г“ ги покрива и двете влезни врати. Дрвените столбови на тремот се потпираат на низок парапетен ѕид кој служи како ограда. На западната страна во црквата се влегува низ нартексот - паперта, кој со ништо не е одвоен од наосот. Во нартексот е сместена женската галерија (црква) на кат, т.н. емпорија, до која се пристигнува по дрвени скали потпрени на северозападниот ѕид. Емпоријата е потпрена на последниот пар столбови во наосот, а нејзината форма е комбинација од рамни страни и полукруг на средина која отстапува длабоко навнатре во наосот. Оградена е со мрежа од дрвени лајсни кои ја симболизираат „рајската ограда“, низ кои же-

---

Илинден.; Л.Леже, *Словенска митологија*, Каламус, Скопје 2015, 63. соопштува дека чехот Варочек во 1886 година го посетил селото Јаворово близу Филипопол во Бугарија каде го регистрирал и опишал потполно истиот обичај за празникот св. Илија, поврзувајќи го со стари словенски пагански обичаи.

³ J. Павловиќ, . . . 344, на стр. 369. Авторот известува дека населението сложено дало дрвен материјал за изградбата на училиштето, додека на стр.387. укажува дека од прилозите кои народот во пари или имот ги донирале на црквата, биле исплатувани учителите во црковното школство.

⁴ С. Ајтарски, *Црквите во Малешевцијата, огромно културно и духовно наследство*, Пехчево, 2001, 73-76.

ните ја следеле литургијата⁵. Во северозападниот дел на нартексот под емпоријата, пред фреската Вознесение на пророк св.Илија е сместен кружен купел во кој се крштеваат деца, кој исто така со ништо не е одвоен од наосот. Правоаголната основа на наосот е разделена на три брода со помош на два реда по четири колони, од кои два пара од по три колони ја потпираат конструкцијата на покривот. Покриена е со керамици со покрив на две води. Централниот дел на наосот е поширок од страничните. Наосот од олтарот на источната страна е одвоен со дрвен трикратен иконостас. Од црковниот мебел доминира убавиот владички трон поставен до првиот столб од северната страна, декориран со ажурна резба, во чие подножје се скулптирани лавови. На владичкиот трон се наоѓа икона Исус Христос Велик Архиепископ, дело на зографот Андон од Мелник. Дрвената певница - амвон е прислонета на третиот столб од јужната страна. Скалите кои воделе до него не постојат, останала само дрвената мрежа од дрвени лајсни, иста како оградата на емпоријата. На повеќеаголниот амвон се сликани светите оци: св. Атанасиј Велики, св. Григориј Велики и св. Јован Златоуст, св. Василиј Велики и св. Никола, исто така дело на зографот Андон од Мелник. Под амвонот на столбот е скулптирана една страшна глава со исплазен јазик меѓу големите заби - демон, со капа од зелени акантови листови. Покрај северниот и јужниот ѕид се поставени дрвени столови, а меѓу столбовите дрвени наслони за стоене. Таванот е дрвен, поделен исто така на три дела. Средишниот дел е повисок од страничните, и на него се изведени три лажни полукалоти. Во централната полукалота е насликан Бог Саваот, а другите два се украсени со прекрасна дрвена декорација, изведена од вешти малешевски столари. Страничните делови се рамни и на конструкцијата од штици се наковани тенки лајсни со кои се добиени разни геометриски форми. Доминантни се двата христијански симбола триаголник и ромб добиени со полихромни ефекти од сина, портокалова, зелена и жолта боја⁶.

Точната година на градењето на црквата не е позната, но судејќи по архитектонскиот изглед таа е градена околу средината на XIX век. Во црквата се сочувани два натписа кои се однесуваат на времето на живописувањето. Од натписот на

---

⁵ К. Каева, *Паметници на културата през българското възрождение, архитектура и искусство на българските църкви*, София 1977, 89-100; А.Н.Теохарев, *Записи и натписи во манастирот Св. архангел Михаил во Берово*, Скопје 1995, 19-20.

⁶ А.Светиева, *Резбани тавани, долапи и врати во Македонија*, Скопје 1992, 104-107.

внатрешната страна, источно од северната врата над композицијата „Св. Ѓорѓи ја убива ламјата“, во врамен правоаголник со црковнословенско писмо дознаваме дека, живописот го извел и го завршил на 19 јули 1894 година зографот Антон, во време на епитропот Никола Калајдија. „СЕЙ ХРАМЪ СВЕТЫ ПРОРОКА ИЛІА И: ОБРАЗИСА ВО ЛЬТО 1894: ЈУЛІА 19 ЕПІТРОПЪ НИКОЛА КАЛАИДЗИА. ПРИЛОЖНИЦИ СИТЕ СЕЛАНЕ .ЖИВОПИШЕЦЪ АНТОНЪ “. Истата година е испишана и на една лента со натпис по должината на долниот раб на женската галерија – емпорија, а оставил натпис и во подножјето на владичкиот трон на кој ја сликал иконата Исус Христос Велик Архиепископ. Како еден од последните зографи претставници на Мелничкиот сликарски центар во Бугарија, тој во малешевскиот регион освен живопис и иконопис во црквата Пророк Св.Илија во с. Митрашинци, оставил иконописни дела во повеќе цркви⁷.

Факт е дека црквата била изградена многу порано, односно во средината на XIX век. На тоа укажуваат иконите од непознат иконописец прецизно датирани во 1852 година⁸ и престолните икони на иконостасот изработени од зографот Никола Михајлов. Имено, крушевскиот зограф од 50-тите до 60-тите години на XIX век престојува

⁷ С. Лакалиска, *Празникот Обрезание Христово во творештвото на Антон зограф во црквите во Малешевцијата*, Културно наследство бр 34, Републички завод за заштитата на спомениците на културата Скопје, Скопје 2008, 85-93. Една од неговите омилените теми, празникот Обрезание Христово сликано на северниот ѕид во фрескоживописот во црквата Св.Илија во с. Митрашинци, идентично и во неговиот иконопис во црквите Св. Ѓорѓи во с. Будинарци, Беровско и Св. Константин и Елена во с. Негрево, Пехчевско; На неговиот живопис и иконопис во црквата Св.Илија во с. Митрашинци се осврнува авторката Д. Матевска, *Спомениците на живописот во малешевскиот крај од XIX век и почетокот на XX век*, Скопје 2003, 115, 202 сл.117 и 118, 228, сл.178 и 179, 232 сл.190; додека А.Василиев, *Български възрожденски майстори (живописци, резбари, строители)*, фототипско издание Софија 1965, 276, соопштува дека две икони во црквата Св. Петар и Павле во Пехчево се од 1892 година. На претставата на св.безсребреници Кузман и Дамјан, во црквата Св.Врач во Сандански, Бугарија од 1900 година се осврнуваат авторките: Я.Гергова, *Култът към светци безсребърници в България; образи, вярвания и ритуални практики*, БАН, Институт за етнологија и фолклористика с етнографски музеј, Софија 2015, 205-206; и Е.Лучева, *Култот кон светите мошти на територијата на Македонија*, Прилеп 2018, 169.

⁸ Д. Матевска, *Спомениците на живописот во малешевскиот крај од XIX век и почетокот на XX век*, . . . 110, 231 сл.186 и 232 сл.187, 188 и 189.

и работи во поголем број цркви во источниот регион на денешна Македонија. Четирите престолни икони не се авторизирани и датирани, но стилски се блиски на неговото творештво во периодот од 1849 - 1860 година.

Зографот Никола Михајлов (роден 30-те год на XIX в.- починал кон крајот на XIX и поч. на XX век), потекнува од познато зографско семејство Зиси од Крушево. Тој е син на познатиот преродбенски сликар Михаил Зограф од Самарина и брат на сликарот и монах хаџи Даниил од манастирот Св. Јован Бигорски. Сликаство учел кај својот татко, а по 1848 година се осамостоил. Сликаскиот опус на Никола Михајлов практично започнува од 1842 и трае до 1894 година⁹. Изведува фрескоживопис и иконопис. Негови дела се среќаваат низ цела Македонија и надвор од неа. Зографот Никола Михајлов е поборник на доцновизантиската сликарска традиција, а во декоративните елементи се застапени западни влијанија со слаб рефлекс на крајно ретардираниот барок, под влијание на светогорските сликарски ателјеа, тн. левантиски барок. Тој развил сликарски индивидуализам, без наследници и следбеници¹⁰.

На неговото творештво во источниот регион на Македонија се осврнуваат авторите А. Николовски и Д. Николовски. Според нивните истражувања зографот Михајлов не спомнува дека престојувал и сликал во црквата во с. Митрашинци и воопшто во Малешевскиот регион. Со оглед на фактот дека изработувал икони за иконостасите во црквите во блиските села Блатец и Винаца, каде што бил ангажиран речиси цела една декада од 1849 до 1858 година¹¹, возможно е доколку зографот имал готови икони, истите да биле купени.

Дрвениот иконостас е трикатен со скромна декорација. Долу на постолјето во правоаголни полиња „китабиња“ се сликани вазни со цвеќиња. На средината се царските двери со скромна резбана декорација дополнета со сликани цветни венци и сцената Благовештение, пророците Да-

⁹ Д. Николовски, *Прилог кон делото на Никола Михајлов*, Ниш и Византија, Зборник радова XI, Ниш 2013, 359, (355-366)

¹⁰ Ј. Андреевска, *Крушевските зографи – иконописци XIX века у Македонији*, Свеска друштва историчара уметности Србије 22, Београд 1991, 51-52.; А. Николовски, *Последниот потомок на зографската фамилија на Михаил Зиси*, Културно наследство бр.14/15, Републички завод за заштита на спомениците на културата на Македонија – Скопје 1987/88, 29.

¹¹ Д. Николовски, *Новооткриени творби на зографот Никола Михајлов во црквата Св. Димитрија во с.Зрновци, Кочанско*, Патримониум.МК год.9, бр.14. Скопје, 2016, 261.

вид и Соломин, дело на Антон зограф. Престолните икони Исус Христос и Св. Богородица со детето Христос се дело на засега неидентификуван зограф, кои се сигнирани со грчко писмо. Четири од престолните икони припаѓаат на творештвото на Никола Михајлов. Една е посветена на патронот на црквата Пророк Св. Илија, а останатите икони се најчесто сликани светители во неговиот репертоар: св. Јован Претеча, св. Атанасиј и св. Никола. Сигнатурите и натписите на иконите се изведени со грчко писмо, што укажува дека зографот иконите ги сликал пред да пристигне во овој регион. Освен грчките сигнатури и иконата посветена на св. Јован Претеча која по својата префинетост е блиска до стилот со истоимената икона од 1849 година од црквата Св. Ѓорѓи, Ново Село, Струмица укажува на истата констатација. Престолните икони во црквата Пророк Св. Илија стилски потсетуваат на неговото творештво од 1849 - 1860 година.

На северната страна на иконостасот до иконата св. Богородица со Христос дете, се наоѓа иконата посветена на патронот на црквата сигнирана со грчко писмо *Огнено вознесение на пророк Илија*¹² Η ΠΝΡΦΟΡΟΣ ΑΝΑΛΗΨΙΣ Τῆ ΠΡΟΦῆ Τῆ Ἰλῦ. Подолу до претставта на малиот пророк Елисеј исто така се чита Ο ΠΡΦΝΤΙΣ ἘΛΗΑΣΟC. (сл.2). Претставата одговара на описот препорачан во Ерминијата на Дионисие од Фурна¹³. Пророкот Илија, претставен во строг профил, со долга седа коса и брада. Жив се вознесува на небото над реката Јордан со огнена кола и огнени коњи. Долу стои пророкот Елисеј и ја прима пророчката наметка која ја испушта пророкот Илија (2 Цар. 2, 9-11). Небото е сликано со облаци кои се нијансираат од светло до темносиво. На средината се отвора сончева светлина која го симболизира Богот на сонцето, на жолтата основа е испишана сигнатурата со црна боја. Барокната златна кочија е влечена од два црвени коња, а според библискиот опис кочијата е црвена и ја влечат два пара крилати црвени коњи (2 Цар. 2, 11.12).

Барокната декорација ја сочинуваат стилизирани акантови листови, волутести геометриски претстави, кои на средината се спојуваат со две афронтирани лавовски глави. Под тркалата на кочијата и под нозете на коњите со намази се сликани огнени јазици. Пророкот Илија облечен во розова туника препашана со златен колан, со десната рака ги придржува уздите на коњите. Левата рака ја кренал во висина, гест со кој укажува

¹² Рег.бр.13 552

¹³ М..Медић, *Стари сликарски приручници III, Ерминија о сликарским вештинама Дионисија из Фурне*, Београд 2005, 217, (168) 96.

Сл.2. Огнено вознесение на пророк Илија, цр. Пр. св. Илија с. Митрашинци, Беровско

дека ја испуштил пророчката наметка, кафена со крзно поставена која е сликана на средината на иконата. Долу е сликан ридест предел, реката Јордан и ниска вегетација. Од десната страна стои пророк Елисеј, сведокот на моментот кога заради своите заслуги и преданоста служејќи му на Бога, пророкот Илија жив се вознесол на небото. Пророкот Елисеј е претставен келав со долга кафеава коса која се спушта по рамената, главата е свртена надесно со погледот кон кочијата. Неговото тело е ан фас, рацете се кренати во висина, босоног облечен во зелена брокатна туника со златна декорација и црвена наметка. Вообичаено во оваа иконографија пророкот Елисеј во десната рака држи свиток, кој овде е изоставен. Сцената Вознесението на пророк св. Илија, спаѓа во настаниите од неговото житие и има симболично значење, таа се толкува како Старозаветна префигурација на Христовото вознесение. Двете вознесенија се споредени во повеќе хомилии, додека евангелистите пророкот Илија го третираат како предходник на последниот пророк св. Јован Претеча (Лк. 1,17; Мт.17,10; Мк,12-13). Оттука во теолошката литература, вознесението на пророк Илија над реката Јордан е сфатено како праобраз на крштението¹⁴.

¹⁴ С. Габелић, *Манастир Лесново Историја и сликарство*, Београд 1998,189 (во хомилијата на Јован

Сл.3. Св. Никола Мирликиски – чудотворец, цр. Пр. св. Илија с. Митрашинци, Беровско

Сл.4. Св. Никола Мирликиски – чудотворец, црква Св. Димитрија, Скопје

До иконата на патронот се наоѓа иконата посветена на *Св. Никола Мирликиски Чудотворец*¹⁵ Ο ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ὁ μύρων θαυματουργός, (Сл.3). Св. Никола е препознатлив по кусата седа коса и куса на средината уредна, а од страните кадрава брада и мустаки. Тој е прокелав со перче на врвот на темето, на иконата покриено со сребрен опков. Претставен во зеленомаслинеста туника и розова брокатна наметка со златна цветна декорација, паспулирана со златна лента. Епитрахилот е сивомаслинест декориран со црвени крстови. Со десната рака благословува, а во левата рака држи отворено евангелие на кое со грчко писмо е испишан текст кој се однесува на Христовите зборови за добриот пастир: Εἶπεν ὁ Κηρύου Εὐε εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλοφ ὁ ποιμὴν ὁ καλοφ τὰν ψυχὰν αἴτορ τάθησιν ἤπορ τῶν προβήτων - рече Господ Јас сум добриот Пастир, добриот пастир си ја полага душата своја за овците (Јов.10, 11). Во висина на рамената во сегмент на облаци во седечки став се претставени св.Богородица со епитрахил во рацете и Исус Христос со евангелие во рацете. Сцената се однесува на

една епизода од историскиот настан за време на Првиот вселенски собир во Никеја во 325 година, каде св. Никола му удрил шлаганица на отпадникот Ариј, поради што му биле одземени знаците на достоинството и бил затворен. Потоа, според преданието, му бил вратен чинот откако - Богородица и Исус Христос му ги вратиле инсигниите на достоинството.

Идентична претстава на мирликискиот епископ св. Никола на кој инсигниите на достоинството му ги враќаат св Богородица и Исус Христос седнати во облаци гледаме во творештвото на зограф Никола Михајлов во претставите на иконите во црквите Св. Димитрија во с. Зрновци и Св. Никола, с. Тркање, Кочанско, но најблиска е со претставата на ликот со св. Никола во црквата Св Архангел Михаил во Ваница од 1858 година¹⁶. Истата претстава на ликот на св. Никола може да се види во повеќе цркви, веројатно зографот Н. Михајлов, користел исти картони на што укажува и икона во црквата Св. Димитрија во Скопје (Сл.4)¹⁷, посветена на *Св. Никола епископ Мир-*

Хризостом, во хомилијата на Григориј Назијански се нарекува посветол од сонцето). С. Лаклиса, *Ерусалими поклонички икони на платно во Македонија од 1794 до 1904 година*, Каламус, Скопје 2019,33.

¹⁵ Рег.бр.13 551

¹⁶ С. Ракић, *Иконе Босне и Херцеговине (16 – 19 вијек)*, Београд 1998,98. Претставата на св. Никола заедно со св. Богородица и Исус Христос кои му ги враќаат инсигниите на достоинството е византиска тема која се појавува во иконописот уште во XII век.

¹⁷ Идентична претстава на св. Никола од творештво-

ликиски¹⁸, исто така сигнирана со грчко писмо (ἄγιος Νικόλαος, ὁμυράων Θαναταρχηγός). Претставен идентично во епископска облека, со десната рака благословува, во левата држи отворено евангелие со истиот текст испишан на грчки: ΕΙΠΕΝ Ο κύριος προφ Τχφ ὀλμλμ Θύταφ προφ ΣυτοΝ ζΙΧΔΔΞΙ ΧΣ ζΑΜΗΝ ζΑΜΗΝ. (рече Господ Јас сум добриот Пастир, добриот пастир си ја полага душата своја за овците Јов.10, 11). Ликот ги носи сите карактеристики на светителот, стар, прокелав со високо чело, куса седа брада. Облечен е во богато украсен црвен брокатен саκος декориран со златни цветови, зелено поставен, опточен со златни ленти и скапоцени камења (црвени, сини, зелени) на околувратникот, по долниот раб на ракавите и сакосот. Подризникот е темносин, декориран со златни ленти. Зелено-маслинестиот епитрахил со бели брановидни прошарувања е декориран со црвени крстови. Набедреникот на црвена основа со претстава на херувим, опточен со златни ленти и скапоцени камења (црвени, сини, зелени). Заднината е зелено-сина. Во претставата се изоставени св. Богородица и Исус Христос.

На јужната страна на иконостасот до иконата Исус Христос е сместена иконата посветена на *Св. Јован Претеча*¹⁹, Ο Αἴος Ἰῶάνης Προδρομος, од иконографскиот тип кефалофорос (сл.5). На свитокот во долниот дел на иконата има натпис на грчки јазик Μετανοείτε. ὁγγικε γὼρ ἃ βασιλεάα τῶν οὐρανῶν - Покајте се, се ближи Царството Божје (Мат. 3,2). Уште еден натпис е испишан на свитокот кој е обвиткан околу пастирскиот стап со завршок од крст: Ο ἀμνός του Θεού, ο αἴρων την ἀμαρτίαν του κόσμου- „Јагнето Божјо кое на себе ги зема гревовите на светот“ (Мт 3,13-17). Всушност, станува збор за иконографскиот тип *св. Јован Претеча ангел предвесник*. Тој е по-

то на Н. Михајлов наоѓаме кај авторот Д. Николовски, *Новооткриени творби на зографот Никола Михајлов во црквата Св. Димитрија во с.Зрновци, Кочанско*, . . . во цр. Св. Димитрија, с. Зрновци, Кочанско (1849 г.), 245, сл.6.; црква Св.Никола ,с. Тркање, Кочанско, 253 сл.18; Св. Архангел Михаил во Винаца (1858 г.), 258, сл.26. Ликот на иконата во црквата Св. Илија е најблизок со претставата на св. Никола во истоимената црква во с. Тркање, Кочанско. Истот автор во својот труд *Прилог кон делото на зограф Никола Михајлов*, Ниш и Византија XI, Симпозиум, Ниш 3-5 јун 2012, Зборник радова, Ниш 2013,365, известува дека Никола Михајлов во своето ателје во Крушево, имал приспособено цртежи/картони со иконографски мотиви со кои ги задоволувал критериумите за строгиот догматски византиски образец на кој инсистирале локалните црковни средини.

¹⁸ Рег.бр.21 718

¹⁹ Рег.бр.13 545

Сл.5. Св. Јован Претеча, цр.Пр. св. Илија, с. Митрашинци, Беровско

следниот пророк во Стариот завет и прв светител во Новиот завет, кој во себе ги спојува ангелското и човечкото (С. Ракиќ, 1998, 69). Овој иконографски тип секогаш е проследен со текстовите според евангелието на Матеј, кои укажуваат дека Тој всушност е предвесник на човечкото искупување, кој благословува и укажува на жртвата носејќи свиток и својата пресечена глава во патена²⁰.

Оваа претстава на св. Јован Претеча има стилска сродност со истоимената икона од црквата Св. Ѓорги во Ново Село, Струмичко, од 1849 година (сл.6). Разликата во претставите е ставот на ликот, каде св. Јован во црквата Пророк Св.Илија е претставен во благ полупрофил свртен надесно, со поглед налево, а во црквата Св. Ѓорги е претставен ан фас. Идентични стилски особености забележуваме во претстава на св. Јован Претеча, кој зографот Никола Михајлов ја сликал во црквата

²⁰ С. Ракиќ, *Иконе Босне и Херцеговине*(16 – 19 вијек), . . . 314. На стр. 69 авторката укажува дека најстарата претстава на св. Јован со овој текст е откриен во манастирската црква Св. Пантелејмон, Нерези кај Скопје од втората половина на XII век. Претеча кој како крилат предвесник со текстот повикува на покајание ќе започне често да се слика дури од XVI век, а дури во XVII век веќе ќе биде сосема усвоен.

Сл.6. Икона, Св. Јован Претеча, цр.Св. Ѓорги, Ново Село, Струмичко, 1849 г.

Сл.7. Св.Атанасиј Александриски, цр.Пр. св. Илија, с. Митрашинци, Беровско

Св.Илија во Блатец, 1858 година²¹. На иконите во црквите Пророк Св. Илија, светителот е претставен со десната рака свиткана, положена на градите (покриена со сребрен опков) со која укажува налево на пораката испишана на свитокот на пастирскиот стап, идентично со претставата како во црквата и Св. Ѓорги. Додека во црквата Св. Илија во с. Блатец од 1858 година, десната рака на св. Јован е во став на благослов, а различна е и патената со претставата на главата. Мелодот е сликан со портокалови бои, а наметката со темнозелена боја. На сите три икони е претставен со галабесто сиви ангелски крилја.

До иконата Св. Јован Претеча, на јужната страна на иконостасот е сместена иконата посветена на Св. Атанасиј Александриски²² Ο ΑΓΙΟΣ ΑΤΑΝΑΣΙΟΣ άλεξανδρώας (сл.7). Св. Атанасиј архиепископ Александриски наречен св.Атанаси Велики, исто како св. Никола бил учесник на Првиот вселенски собир во Никеа во 325 година, ревностно ја бранел Верата и придонесол многу за спречувањето на аријанската ерес. Го составил симболот на Верата кој бил усвоен на Соборот²³.

²¹ Д. Николовски, *Новооткриени творби на зографот Никола Михајлов* . . . 261, сл.32.

²² Рег.бр.13 548

²³ С. Лаклиса, *Ерусалими поклонички икони на*

Претставен со седа уредна коса и високо чело, препознатлив по неговата широка брановидна долга брада. На отвореното евангелие кое го држи св. Атанасиј Александриски, како на иконата св. Никола Мирликиски со грчко писмо е испишан текст од Јовановото евангелие, кој се однесува на Христовите зборови: Είπεν ὁ Κῆρύου τοῦ ὁ (ἦταν εἰφ θῆρα)ξΕγὲ εἰμι ἐ θῆρα σιξ ὕμορ ὕην τιφ εἰσὸλθη, σωθῆσεται. Јас сум врата, кој влезе низ мене ќе се спаси (Јов.10.9). Иконата Св. Атанасиј Александриски од црквата Пророк Св. Илија во с. Митрашинци иако навидум е идентична со истоимените икони од црквите Св. Архангел Михаил, Винаца од 1858 година²⁴ и Св. Атанас, село Габрово, Гевгелиско од 1960 година (Сл.8), сепак стилската изведба на ликот на св. Атанасија од с. Митрашинци укажува дека е сликана нешто порано. На двете сродни икони од Винаца и Гевгелиско веќе сигнатурите како и текстот на отворените евангелија се испишани со словенско писмо.

Авторот А. Николовски укажува дека, зографот Никола Михајлов стилски е препознатлив по

платно во Македонија од 1794 до 1904 година, . . . 77. Монах Тадија, Пролог, Београд 1984, 45.

²⁴ Д. Николовски, *Новооткриени творби на зографот Никола Михајлов* . . . 258, сл. 27.

начинот на пластичното обликување со хуманизирани и разубавени светителски ликови, со чувство за фини колористички премини со окер темнозелено сенчање. Освен овие стилски особености карактеристични за сликарството на левантискиот барок, Никола Михајлов и во сликањето на драпериите ги внесува барокно набраните плаштови со искршени дипли, златно осенчани ги украсува со флорални елементи²⁵. На почетокот зографот Никола Михајлов иконите ги сигнира со грчко писмо, а подоцна и текстовите на свитоците и на отворените книги користи црковнословенско писмо, како на иконите во струмичкиот, кочанскиот и виничкиот регион. Авторката Д. Матевска проучувајќи го живописот во Малешевскиот крај (2003 год.), забележува дека црквата Пророк Св.Илија во с. Митрашинци е единствена црква во регионот на Малешевијата, која поседува икони на кои сигнатурите, текстовите на свитоците и на отворените евангелија се испишани на грчки јазик²⁶.

Сл.8. Икона, Св.Атанасиј, цр.Св.Атанасиј, с. Габрово, Гевгелиско, 1860 год.

²⁵ А. Николовски, *Евиденција на спомениците на културата во Берово, Делчево и Винаца*, Културно наследство, бр. X-XI за 1983- 84, Републички завод за заштита на спомениците на културата на Македонија – Скопје, Скопје, 1987; истиот, *Евиденција на спомениците на културата во Берово, Делчево и Винаца*, Студии за византискиот и периодот на преродбата (XIX век) во уметноста на Македонија, Центар за духовно и културно наследство & КАЛАМУС, Скопје 2010, 82-83, 95, сл.3. А. Николовски, *Последниот потомок на зографската фамилија на Михаил Зиси*, Културно наследство бр.14/15, Републички завод за заштита на спомениците на културата на Македонија – Скопје 1987/88.; истиот, *Никола Михаилов- Последниот потомок на зографската фамилија на Михаил Зиси*, Студии за византискиот и периодот на преродбата (XIX век) во уметноста на Македонија, Центар за духовно и културно наследство & КАЛАМУС, Скопје 2010, 230-251., (241, сл.2 и 245 сл. 6)

²⁶ Д. Матевска, *Спомениците на живописот во малешевскиот крај*. . . 113.

Sneška LAKALISKA

ICONS FROM THE PAINTER NIKOLA MIHAJLOV ON THE ICONSTASIS OF THE CHURCH OF THE PROPHET ST. ELIJAH IN THE VILLAGE MITRAŠANCI, NEAR BEROVO

Summary

The painter Nikola Mihajlov from Kruševo is one of the most eminent representatives of Macedonian reformation in painting in the second half of the 19th century, a whole decade of work from 1849 to 1860, he painted many icons decorated many iconostases in the eastern part North Macedonia: in regions of Strumica, Kočani and Vinica. Although we have no data that stayed in the region of Malešivica, more in the village Mitrišanci, where are found four Despotic icons decorating the iconostasis of village Mitrišanci in the church of the Prophet St. Elijah. The icons belong to the period he became self-sufficient after the year 1848, when his productive painting career had started. This is noticeable is the use Greek signatures on the text of the scrolls and the open gospels, likewise parallel with other of his work from the same

period. The icon of the patron identified Fiery Ascension into the Heavens of Prophet St. Elijah, which has not been registered in other churches in this region, it represents a true member of the Levantine baroque. While the other icons depicting: St. John Forerunner, always painted as an Angel showing as an insignia for salvation, St. Nicholas of Myra the Miracles Worker, and St. Athanasius of Alexandria are his preferred saints and generally painted revealing an open gospel with texts by Jesus Christ. The images are made by a strong influence from Mount Athos and Levantine baroque, human, they become beautiful, with an oriental baroque drapery with flower embellishment, with minimal differences of images depicted in many churches around North Macedonia.

